

De ongemakkelijke relatie van journalisten, politici en voorlichters

Geplaatst: maart 2009. Laatste aanvulling: juni 2011

De relatie tussen media, politiek en publiek is ongemakkelijk. Kenmerken van het politiek-publicitaire complex zijn de versmalling van het politieke domein tot wat 'Den Haag' vindt, medialogica, journalistiek kudgedrag, een sterke invloed van beeldvorming en een snel oprukkende voorlichtingsindustrie. *(Hoofdstuk 4 van het boek)*

In een [opiniestuk](#) op *Villamedia* spreekt socioloog Dick Pels van een moeizame haat-liefderelatie tussen pers en politiek: 'Ze hebben elkaar nodig (want ze willen beide grote groepen kijkers of kiezers boeien), maar ze zijn ook tegenspelers en rivalen. Zo is een dubbelbinding ontstaan tussen journalisten en politici; het zijn antagonistische medeplichtigen.'

Nieuwsmedia zijn zelf een politieke institutie geworden, aldus Pels: een medespeler bij het verwoorden van politieke onderwerpen, belangen en besluiten. De coproductie van mediaprofessionals en politieke professionals is waarschijnlijk onvermijdelijk. 'Politici moeten hier een inhaalslagje maken en de machtsbalans herstellen.' Omdat een steeds groter deel van de kiezers is gaan zweven en het aanbod van politieke partijen benadert als kieskeurige consumenten, nemen politici hun toevlucht tot technieken van politieke marketing, die bijna per definitie het populisme bevorderen.¹

Filosoof Rob Wijnberg bespeurt een tanende belangstelling voor serieuze, diepgaande verslaggeving over politieke en maatschappelijke kwesties. De burger is het niet meer gewend. Dus houden we het voor het gemak zo simpel mogelijk, schrijft hij in *Nietzsche en Kant lezen de krant* (Amsterdam: De Bezige Bij 2009). Het jammerlijke gevolg is dat daardoor de neiging om te reflecteren bij iedereen afneemt. Bij de journalist omdat hij denkt: met diepgang bereik ik het publiek niet. Bij de politicus omdat hij weet: met diepgang haal ik het nieuws niet. Bij het publiek omdat het zich afvraagt: waarom nadenken over iets wat morgen alweer plaats maakt voor de volgende rel?

Communicatieoorlog

GPD-redactiechef Frits Bloemendaal bestrijdt in een [reactie](#) op Pels het 'hardnekkige vooroordeel' dat de journalistiek zich laat leiden door marktaandeel en kijkcijfers: 'klinkklare nonsens, zeker voor de politieke journalistiek'. Hij is het evenmin eens met Pels' bewering dat de machtsbalans is doorgeslagen naar de media. Wel is 'de pers in het gat gesprongen dat door functieverlies van de politiek is ontstaan'. Volgens Bloemendaal hebben politiek en voorlichting de vermeende bedreiging van het politieke bestuur door agressieve media aangegrepen om een tegenoffensief in te zetten, met controle van de informatiestroom als sleutelwoord.²

Feiten zijn uit, spindokteren is in, zegt ook hoogleraar Ron Niessen (UvA), gespecialiseerd in de overheid als arbeidsorganisatie. 'Dat zijn de heersende politieke zeden, en kennelijk worden die gepikt.'³

Naast waardering voor het beeld dat Bloemendaal in zijn boek schetst van de overheidsvoorlichting, kwam er ook kritiek: Bloemendaal laat niet zien wat journalisten zoal uithalen in de communicatieoorlog, hoe ze voorlichters omzeilen, vakkundig of lukraak aan het interpreteren slaan en zich al of niet voor andermans karretje laten spannen. Evenmin geeft hij antwoord op de vraag: als de overheid zo veel middelen in de strijd gooit om de publieke opinie te beïnvloeden en 'de pers een toontje lager te laten zingen', waardoor gaat het dan toch regelmatig mis, zoals bij het referendum over de Europese Grondwet in 2005? (Zie wat [Vasterman](#) erover schreef.)

Oorlog? Het gaat best goed

Niet iedere Binnenhof-watcher vindt dat het oorlog is tussen het kamp van de pers en dat van politici en voorlichters. Ze klagen wel over elkaar, maar Herman van Gunsteren en Cox Habbema zien er weinig reden toe. Eigenlijk gaat het best goed, is hun conclusie in hun boek *PERSpectief op het politiek/publicitair complex in 2009* (Amsterdam: Uitgeverij Van Genneep 2009).

Op verzoek van Kamervoorzitter Verbeet keken politicoloog Van Gunsteren en coach Habbema een jaar rond aan het Binnenhof en bij ministeries. Hypes, kluitjesvoetbal en het uitvergroten van incidenten? 'Ja, maar dat heeft ook een functie. In een collectief proces van waarheidsvinding kan de waarheid langs vele kanalen aan het licht komen en wordt het nieuwsbericht in de zwerm van journalisten, voorlichters en politici meteen op juistheid beoordeeld.'⁴

Eenzelfde positieve conclusie trekt politiek journalist Eric Vrijsen in het boek *Wilt u niet aan mijn jasje trekken* (Amsterdam: Balans 2010). 'Uiteindelijk hebben we toch een homogene politieke cultuur in Nederland.'⁵

Beeldvorming

Een minister met een problematische beeldvorming in de media was Ella Vogelaar: afgekat aan tafel bij *Pauw & Witteman*, achtervolgd door *GeenStijl*-reporter Rutger Castricum. In november 2008 trad zij af, omdat zij volgens de PvdA-leiding haar woon- en integratiebeleid niet meer effectief kon uitvoeren.

'Ik verwacht dat er in deze mediocratie vaker tussentijds gewisseld gaat worden', zei oud-PvdA-fractieleider Wallage na Vogelaars gedwongen vertrek. 'Het belang van wat er in de Tweede Kamer of de ministerraad wordt gevonden, is relatief geworden. Een politiek leider zal vaker de balans moeten opmaken van het oordeel in de publieke ruimte. Wat ze ervan vinden bij *Pauw & Witteman*, *NOVA* en de krant, dat is veel zwaarder gaan wegen.'⁶

In 2001 was Wallage voorzitter van de [Commissie Toekomst Overheidscommunicatie](#). De commissie, met daarin journalisten en voorlichtingsambtenaren, adviseerde om de overheidsvoorlichting in 'de slag om het publieke vertrouwen' proactiever en interactiever te maken.

Het *GeenStijl*-filmpje met minister Vogelaar werd eindeloos herhaald op de publieke zenders en was voor het Kamerlid Martijn van Dam in een mediadebat aanleiding dergelijke 'burgerjournalistiek' gevaarlijk voor politici te noemen. 'Je kunt tegenwoordig overal en op de gekste momenten worden gefilmd, en binnen no time staat het op YouTube. Je kunt dan hard vallen.'

Angst voor imagoschade is voor sommige bewindslieden reden actualiteitenprogramma's en talkshows te mijden. Bij *Pauw & Witteman* weten ze niet zeker met welke gasten ze aan tafel komen te zitten of ze zijn bang dat ze in een actualiteitenrubriek te weinig tijd krijgen om serieus op een onderwerp in te gaan. *P&W*-eindredacteur Meijer wijt hun gedrag aan een angstige voorlichtingscultuur.⁷

Politici moeten tegenwoordig stevig in hun schoenen staan, zegt Jeroen Busscher, adviseur over organisatiecultuur en leiderschap. 'In plaats van respect is het wijzende vingertje gekomen: hij is een eikel.' Met als gevolg angstige politiek. 'Ministers raken snel in paniek: ik doe het fout. Je ziet de angst in hun ogen.'

Kees Brants, hoogleraar politieke communicatie aan de Universiteit Leiden, spreekt van een toeschouwers- of dramademocratie. 'Personen en performance in plaats van inhoud. Politici gaan meer dan ooit op hun hoofd staan.'⁸

Concurrentie onder bewindspersonen komt steeds vaker voor in politiek Den Haag. Elke minister of staatssecretaris wil met zijn eigen quote op televisie of in de krant. Jouke de Vries, hoogleraar bestuurskunde aan de Universiteit Leiden: 'Beeldvorming is belangrijker geworden. Media vormen vaak nog de enige manier voor politici om in de huiskamer van kiezers te komen.' Vroeger profileerden alleen Kamerleden zich zo, maar sinds de revolte van Pim Fortuyn zie je dat bestuurders zich ook permanent politiek gedragen.'⁹

Wantrouwen weg

Het fundamentele wantrouwen tussen journalistiek en politiek zou moeten verdwijnen, vindt Jeroen Sprenger, directeur voorlichting van het ministerie van Financiën. In november 2008 werd hij projectdirecteur overheidscommunicatie nieuwe stijl bij het ministerie van Algemene Zaken. In die functie moet hij een betere onderlinge afstemming van voorlichtingsapparaten van de rijksoverheid bewerkstelligen.

De journalistiek moet af van haar diep gewortelde wantrouwen tegen de politiek en de overheid, vindt Sprenger. 'Tegenover verwijten die voorlichters worden gemaakt, staan vervelende ervaringen met de media. Dat vergeten journalisten wel eens.' Van haar kant mag de overheid ruimhartiger en sneller verzoeken van journalisten en burgers inwilligen.

De draad van wederzijds vertrouwen tussen politicus en journalist mag weer worden opgepakt, bijvoorbeeld door het politieke interview niet langer te autoriseren.¹⁰

Zie ook: Een leger communicatiemedewerkers en andere coproducten van nieuws

Noten

- 1 D. Pels (2009). Mediacratie en politiek populisme. *De Journalist/Villamedia* 7 februari.
- 2 F. Bloemendaal (2009). Niveau mediakritiek valt tegen. *De Journalist/Villamedia* 12 februari.
- 3 Voorlichters met de juiste politieke kleur. *de Volkskrant* 28 januari 2009.
- 4 Een hype heeft ook positieve kanten. *de Volkskrant* 11 november 2009.
- 5 Het gaat best aardig tussen pers en politiek. *de Volkskrant* 15 april 2010.
- 6 Haags taboe: de ministerswissel. *de Volkskrant* 17 november 2008.
- 7 Debat op tv is voor minister te riskant. *NRC Handelsblad* 21 oktober 2008.
- 8 Ministeriële angst voor een slecht imago. *de Volkskrant* 17 september 2008.
- 9 Haagse haantjes. *de Volkskrant* 17 maart 2009.
- 10 Voorbij dogma's van Blokker en Hofland. *Trouw* 22 oktober 2008; Het Hofland-Blokkerparadigma. *de Volkskrant* 27 oktober 2008.